

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

*Ю.Д. Пищик, аспірантка**

Визначено напрями удосконалення управління розвитком сільських територій, методи прямої державної підтримки і методи непрямой державної підтримки. Визначено особливості їх організації, принципи управління, досліджено соціальні, економічні, управлінські, екологічні пріоритети розвитку сільських територій.

Розвиток сільських територій, державна підтримка, соціальна політика, економічна політика, управлінська політика, екологічна політика, методи.

Практично в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою здійснюється державна підтримка розвитку сільських територій. Державна підтримка є невід'ємною частиною державного регулювання і являє собою сукупність різних важелів та інструментів, пільгового і безоплатного фінансування підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом науковці розглядають проблеми та шляхи розв'язання удосконалення управління сільськими територіями. Важливу роль для вивчення питань дослідження відіграють праці таких науковців, як О.М. Бородіна, В.К. Терещенко, І.В. Прокопа, В.В. Юрчишин, М.К. Орлатий, І.Г. Кириленко, О.Л. Попова, О.І. Павлов та інші.

Виклад основного матеріалу. З проголошенням незалежності України об'єктом наукового вивчення і державного регулювання залишилось сільське господарство і агропромисловий комплекс, а питання розвитку села, в основному, у вигляді забезпечення діяльності соціальної інфраструктури, розглядались як похідні від виходу з кризи і забезпечення ефективної діяльності агропромислового виробництва [6].

Найгострішими проблемами сільських територій України є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл, відсутність системності та комплексності при здійсненні аграрної реформи, невирішеність проблеми власника земель.

Вирішення проблем функціонування сільських територій можливе шляхом комплексного та збалансованого розвитку всіх його підсистем: соціальної, економічної, управлінської, екологічної [5].

У соціальній політиці України повинен реалізуватися принцип пріоритетності розвитку соціальної інфраструктури села. На етапі економічних перетворень соціальна сфера сільського регіону фінансується, переважно, за рахунок коштів держбюджету, розмір яких повинен забезпечувати не тільки

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААНУ В.К. Терещенко

підтримку, але й розвиток галузі. Перехід України до ринку вимагає подальшого розвитку фінансових відносин. Новий фінансовий механізм у галузях соціальної сфери передбачає сполучення бюджетного фінансування з розвитком платних послуг. Важливою умовою збільшення частки платних послуг у загальному обсязі послуг, наданих сільському населенню, є встановлення економічно обґрунтованих пропорцій в товарному обміні між промисловістю і сільським господарством, містом і селом [3].

Нині виникає потреба забезпечення сільських населених пунктів дорогами і під'їздами з твердим покриттям, будівництва і облаштування вулиць, будівництва реконструкції та капітального ремонту мереж водопостачання і водовідведення, систем електропостачання, розвитку мережі соціально-культурного обслуговування населення.

Комплекс заходів з метою підвищення рівня зайнятості та доходів селян, стимулювання демографічно-відтворювальних процесів і розвитку сільських територій можна виразити такими пунктами:

- посилювати державний контроль за своєчасністю виплати заробітної плати працівникам аграрних підприємств;
- підвищення рівня ефективної зайнятості;
- посилення мотивації сільського населення до розвитку підприємництва у сільській місцевості як основної умови підвищення рівня життя населення;
- забезпечити державну підтримку формуванню на селі мережі підприємств ринкової інфраструктури;
- удосконалити механізм державного регулювання розвитку аграрного сектору;
- сприяти поширенню несільськогосподарських видів зайнятості на сільських територіях: підприємництва у сфері соціально-побутового обслуговування населення, торгівлі, надання туристичних послуг;
- доступ до високоякісної дошкільної та загальної середньої освіти;
- регулярного безоплатного підвезення до місць навчання і додому дітей шкільного віку та педагогічних працівників у сільській місцевості [1].

Основна мета сучасної державної політики регіонального розвитку в Україні полягає у збереженні та зміцненні політичної стабільності, територіальної цілісності, соціальної та економічної єдності Української держави.

Вкрай слабкий розвиток підприємництва на селі, недосконале державне регулювання аграрного виробництва зумовило падіння рівня доходів селян, який є істотно нижчим, ніж в інших галузях. Поряд з цим, виникають значні труднощі щодо задоволення соціальних, культурних, побутових потреб у межах своїх населених пунктів. Останніми роками значно скоротилася на селі кількість шкіл і дошкільних навчальних закладів, медичних установ, магазинів, закладів побуту, знизилась якість послуг [6].

Основною формою прояву системно-цільового підходу до управління сільським господарством є комплексні програми вирішення найважливіших економічних проблем, підтримка конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах інтеграції України у світовий економічний простір, подолання стихійності та тінізації аграрного ринку (рис. 1).



Рис. 1. Форма прояву концепції (системи) економічного розвитку села*

*Розроблено на основі [4].

У своєму класичному вигляді концепція зводиться до реалізації заходів, спрямованих на вирішення конкретних проблем.

Серед економічних важелів найважливішим є формування фінансових ресурсів, які давали б можливість забезпечити здійснення відповідних програм та методів (рис. 2) [4].

Джерела фінансування сільської соціальної інфраструктури
Бюджетні кошти <ol style="list-style-type: none"> 1. Державний бюджет України 2. Обласний бюджет 3. Місцевий бюджет
Позабюджетні кошти <ol style="list-style-type: none"> 1. Фонд зайнятості 2. Фонд обов'язкового медичного страхування 3. Дорожній фонд 4. Фонд підтримки малого підприємництва
За рахунок господарюючих об'єктів і фізичних осіб <ol style="list-style-type: none"> 1. Податки на утримання об'єктів соціальної інфраструктури 2. Податки на землю та орендна плата за землю 3. Відрахування за користування природними ресурсами і надрами, плата за воду, лісовий дохід 4. Добровільні пожертвування, участь у спеціальних програмах, лотереях
Позикові кошти <ol style="list-style-type: none"> 1. Банківський 2. Комерційний 3. Лізинговий 4. Іпотечний
Участь громадян <ol style="list-style-type: none"> 1. Громадяни, що проживають у сільській місцевості – податок на землю, орендна плата за землю, добровільні внесення коштів на основі рішень місцевих референдумів, повторне фінансування (покупка комунальних облігацій), створення інфраструктурних кооперативів тощо)

Рис. 2. Фінансове забезпечення функціонування об'єктів соціального призначення*

*Розроблено на основі [4].

Фінансове забезпечення функціонування об'єктів соціального призначення передбачає багатоканальність фінансування розвитку сільської соціальної інфраструктури, мобілізацію значної частини податкових надходжень від економічних структур, що використовують у своїй виробничій діяльності природні ресурси, на користь села й підвищення участі в його розвитку міських господарюючих суб'єктів і городян, що є користувачами сільського природного й інфраструктурного потенціалу [4].

Державне регулювання сільських територій здійснюється із застосуванням спеціальних методів і форм регулятивно-управлінської діяльності. Під методами будь-якої діяльності розуміють способи, прийоми, засоби, які використовують для досягнення поставленої мети.

У сучасних умовах місцевим органам влади й управління надається можливість вирішувати проблеми розвитку на основі власної фінансово-економічної бази, ефективного використання комунальної власності, територіальних ресурсів і надання законодавством повноважень. Підвищення ефективності управління розвитком сільських територій передбачає:

- розмежування між центральними та місцевими органами виконавчої влади повноважень щодо реалізації соціальної політики на селі та комплексного розвитку сільських територій;

- утворення при Кабінеті Міністрів України Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку сільських територій;

- посилення ролі сільських громад щодо контролю за ефективним використанням земельних, водних, лісових та інших природних ресурсів, охороною довкілля;

- вдосконалення міжбюджетних відносин у частині спрямування до місцевих бюджетів коштів, необхідних для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій з утримання закладів соціально-культурного призначення, надання суспільно необхідних послуг населенню та розв'язання інших завдань розвитку;

- запровадження компенсації (за рахунок коштів державного бюджету) витрат підприємств агропромислового комплексу, пов'язаних із будівництвом об'єктів соціальної сфери у сільських населених пунктах;

- реалізацію протягом 2008–2015 років науково обґрунтованих проєктів соціального облаштування сільських територій;

- створення науково-дослідної установи з питань розвитку сільських територій у системі Української академії аграрних наук [4].

- проведення аналізу проблемних сегментів управління, які перешкоджають формуванню та здійсненню ефективної державної аграрної політики у довгостроковий період;

- запровадження моделі, яка раціонально поєднує державну і недержавну форму управління у тісній взаємодії з практичним менеджментом на рівні окремих галузей і підприємств [6].

Методи і принципи управління мають використовуватись у державній політиці розвитку сільських територій комплексно. З розвитком ринкових відносин, децентралізації управління переважного значення набувають економічні та соціально-психологічні методи.

Для вирішення екологічних проблем сільських територій, охорони природних ресурсів необхідним є встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду. Цього можна досягти шляхом унеможливлення використання земель природно-заповідного фонду для цілей, не передбачених Законом України «Про природно-заповідний фонд». Для досягнення цих цілей слід забезпечити фінансування з місцевих бюджетів робіт по встановленню меж об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, які розташовані на території області [2].

Створити екологічно безпечні умови для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення [1].

Впровадити механізми стимулювання екологічного розвитку сільського господарства, створення умов для відновлення родючості ґрунтів, водних та інших природних ресурсів.

Основними рисами, що характеризують нові стратегії розвитку села багатьох розвинених країн Європи та світу, є:

- підвищення конкурентоспроможності сільських територій шляхом цільового спрямування місцевих ресурсів як засобу формування конкурентних переваг;

- відмова від управління за галузевим принципом і перехід до територіального підходу в управлінні, в тому числі, спроби поліпшити координацію роботи органів державного управління, органів місцевого самоврядування, територіальних громад та інтегрувати різні секторальні політики на місцевому і регіональному рівнях;

- зміна пріоритетного субсидювання секторів сільськогосподарського виробництва на залучення інвестицій, активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності з метою створення нових підприємств з новими видами діяльності, диверсифікації місцевої економіки;

- сприяння створенню базових умов для розвитку таких сфер, як логістика, ринкова інфраструктура з метою підвищення якості продукції, її відповідності стандартам, підтримки підприємництва;

- підвищення рівня і якості дорадчих послуг на сільських територіях як у сфері агробізнесу, так і щодо ведення інших видів діяльності, розвиток мережі професійної освіти, поширення нових технологій;

- розвиток людських ресурсів через професійно-технічне навчання з наголосом на формуванні підприємницьких навичок;

- визначення нових шляхів надання управлінських послуг на рідконаселених територіях, а також створення центрів дистанційного навчання за допомогою сучасних інформаційних і комунікаційних технологій [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Всебічний розвиток сільських територій зміцнить державу. Враховуючи сучасний стан українського села та основні стратегічні цілі розвитку держави, спрямування її до подальшої інтеграції у світове співтовариство, вищезазначені риси є цілком придатними і доцільними для використання під час розробки і реалізації політики розвитку сільських територій. Відтак робота як у вищих органах

державної влади, так і у органах місцевого самоврядування має базуватися на комплексному підході до вирішення назрілих питань, а саме: створення правових, фінансових та організаційних умов для реалізації багатофункціональності сільського господарства, зайнятості сільського населення, якісного середовища проживання людей у сільській місцевості та розвитку партнерства держави, бізнесу, територіальних громад.

Список літератури

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: затверджена Постановою КМУ № 1158 від 19 верес. 2007 р. [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua/page/?5082>.
2. Організаційно-економічні аспекти вдосконалення ресурсовикористання та ресурсозбереження сільських територій / М.М. Ігнатенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2011. – Вип. 3 (60).
3. Космаленко М.Л. Організація регіонального управління підприємствами житлово-комунального господарства в аграрному секторі. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / М.Л. Космаленко. – Х., 2004.
4. Мазур Г.М. Соціально-економічні проблеми розвитку села та шляхи їх вирішення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук / Г.М. Мазур. – К., 2007.
5. Терещенко В.К. Перспективні напрями соціально-економічного розвитку сільських територій / В.К. Терещенко, Н.В. Морозюк // Науковий вісник НУБіП України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – К., 2011. – Вип. 163, ч. 1.
6. Чухно І.А. Механізм державного управління розвитком сільських територій України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з державного управління / І.А. Чухно. – Х., 2010.

Определены направления совершенствования управления развитием сельских территорий, методы прямой государственной поддержки и методы косвенной государственной поддержки. Определены особенности их организации, принципы управления, исследованы социальные, экономические, управленческие, экологические приоритеты развития сельских территорий.

Развитие сельских территорий, государственная поддержка, социальная политика, экономическая политика, управленческая политика, экологическая политика, методы.

The paper identified areas of improvement of the management of rural development, methods of direct state support and methods of indirect government support. The features of their organization, management principles, examines the social, economic, administrative, environmental priorities for rural development.

Rural development, government support, social policy, economic policy, management policies, environmental policies, procedures.